

Kritik mot en rektor vid en kommunal grundskola i Umeå kommun för att en skolaktivitet utformats som en demonstration

Beslutet i korthet: En skola hade en temavecka om klimat och hållbarhet. Veckan avslutades med att elever tågade med plakat till en plats utanför skolans område, där de framförde vad de ville göra för att bidra till en hållbar utveckling. Skolan hade kallat redovisningen för en manifestation.

Enligt chefsJO är det en självklarhet att elever ska få undervisning om klimat- och hållbarhetsfrågor. Skolan har också stor frihet när det gäller att utforma undervisningen och välja redovisningsätt utifrån vad som bedöms passa eleverna bäst. Det som framkommit om den aktuella aktiviteten innebär dock att den måste ses som en demonstration. Eftersom aktiviteten var en del av den obligatoriska undervisningen kan det sägas att eleverna av det allmänna har tvingats att delta i den. Enligt chefsJO:s mening har skolan därmed agerat i strid med regeringsformen. Skolans rektor kritiseras för aktivitetens utformning.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 1 oktober 2019 uppgav AA att elever vid Västangårds skola i Umeå kommun hade tvingats att delta i en manifestation rörande klimatet. Han hänvisade till en nyhetsartikel där rektorn BB hade uttalat sig. AA ifrågasatte om skolans agerande varit förenligt med 2 kap. 2 § regeringsformen (RF).

Utredning

JO uppmanade För- och grundskolenämnden i Umeå kommun att redogöra för hur den ifrågasatta aktiviteten hade utformats och genomförts samt att yttra sig över det som hade förts fram i anmälan.

Nämnden beslutade den 26 mars 2020 att lämna följande yttrande (bilagor är utelämnade):

Aktivitetens utformning

Rektor uppger att varje klass fick fördjupa sig i ett specifikt område under skolans temavecka om klimat och hållbarhet. Arbetet planerades av skolans grupp för hållbar utveckling där representanter för elever och lärare ingår. Syftet med arbetet var att eleverna skulle få kännedom och kunskap om hur man kan

leva hållbart. Aktiviteterna utformades även för att skapa samhörighet mellan årskurserna som en del i det främjande och förebyggande likabehandlingsarbetet och mot kränkande behandling. De olika årskurserna fick olika områden att arbeta med.

Årskurs 5	Hur konsumera hållbart?
Årskurs 4	Hur spara energi och vatten?
Årskurs 3	Matsvinn. Hur kan vi slänga mindre mat?
Årskurs 2	Matsvinn. Hur man vi slänga mindre mat?
Årskurs 1	Vad händer med skräp i naturen?

I slutet av veckan skulle eleverna redovisa vad de lärt sig genom att skriva ner sina lärdomar på plakat och dela med sig av sina kunskaper årskursvis till varandra. Vårdnadshavare inbjöds att delta. Rektor formulerade en information till vårdnadshavare 190919 som lärare skulle skickas ut i veckobrev [...].

Aktivitetens genomförande

I slutet av skolveckan skedde slutredovisningen, som kallades för en manifestation, utomhus genom att elever och personal samlades på skolgården och tillsammans gick till en närbelägen öppen naturyta cirka 250 meter från skolgården som används av skolan året runt för olika uteaktiviteter. Eleverna bar sina plakat och ställde sig upp klassvis. Varje klass och årskurs fick i tur och ordning redovisa vad de kommit fram till och lärt sig under veckans arbete [...]. Den gemensamma samlingen avslutades med att alla elever sjöng Goliat av CC.

Rektor skrev ett förtydligande brev till alla vårdnadshavare 190927 [...] när han får vetskap om att lärarna i ett arbetslag skickat ut en egen information i veckobrev till vårdnadshavare i en årskurs om skolans klimatmanifestation. Innehållet i det mailet har inte stöd från rektor [...].

Relevant lagstiftning

Skollagen (2010:800)

Det är upp till rektor och lärare på skolan att utforma undervisningen på det sätt som de anser vara bäst för eleverna (skollagen 1 kap. 4 §, 5 § och 9 §).

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.

Reviderad 2019.

I skolans värdegrund och uppdrag framgår under *Skolans uppdrag* att en viktig uppgift för skolan är att ge överblick och sammanhang. Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. Det är nödvändigt att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden för att inse konsekvenser av olika alternativ.

I all undervisning är det angeläget att anlägga vissa övergripande perspektiv. Genom ett *miljöperspektiv*, får de möjlighet både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Undervisningen ska belysa samhällets funktioner och hur vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.

I läroplanens *Övergripande mål och riktlinjer* framgår att ett mål är att eleven efter genomgången grundskola ska ha fått kunskaper om förutsättningar för en god miljö och en hållbar utveckling.

I *kursplaner* för de naturorienterade och samhällsorienterade ämnena framgår att eleverna ska få kunskaper om hållbar utveckling ur olika perspektiv.

Diskrimineringslagen (2008:567)

Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och vuxna omfattar all utbildning och verksamhet som finns i skollagen. Det förebyggande arbetet ska komplettera förbudet mot diskriminering och kränkningar.

Övrigt

Berörda befattningshavare har getts tillfälle att lämna synpunkter och har fått ta del av myndighetens remissvar.

Anmälaren har påstått att skolan genom sin undervisning har kränkt elevernas rätt enligt 2:2 Regeringsformen. Vid en genomgång av rekvisiten ifrågavarande lagrum kan huvudmannen konstatera att något brott mot denna paragraf inte skett. Eleverna har redovisat de fakta det tidigare har samlat in vid ett obligatoriskt undervisningstillfälle. Inte heller kan huvudmannen se att någon tvingats ge tillkänna sin politiska, religiösa, kulturella eller annan åskådning i detta sammanhang. Anmälaren har uppenbarligen reagerat mot formen för redovisningen och felaktigt uppfattat denna som en demonstration. Dock kan konstateras att den pedagogiska personalen har stor frihet när det gäller utformningen av undervisningen.

Sammanfattningsvis så kan För- och grundskolenämnden inte se att rektor och lärare brutit mot någon lag eller författning. Skolan har inte tvingat eleverna till ett politiskt ställningstagande gällande klimatet genom detta undervisningstillfälle.

En ledamot av nämnden reserverade sig mot beslutet. Hon hade yrkat återremiss för att följande tillägg skulle kunna göras i yttrandet:

- Den sammantagna kommunikationen mellan skolan och vårdnadshavare har inte framkommit i yttrandet. Ett mail har skickats till vårdnadshavare och finns inte med som underlag i yttrandet. Det finns även ett mail som har skickats ut från skolan till politiker i för- och grundskolenämnden.
- Skolan har själv skickat ut information om att barn och anställda ska strejka för klimatet på uppdrag av DD. Så här skrev skolan i ett brev till vårdnadshavarna: ”På fredag 27/9 har DD uppmanat oss vuxna att strejka för klimatets skull. Det kommer vi också att göra tillsammans med eleverna under sista passet. Hela skolan kommer att samlas i gropen för en manifestation klockan 12.15, vårdnadshavare är välkomna att delta.”
- Det finns uppenbara kopplingar mellan manifestationen på skolan och klimatrörelsen Fridays for Future. Förutom att DD nämns vid namn i ett mail, så står det i ett mail från skolan till politikerna ”Fredagens manifestation blir en avslutning på veckans arbete samt en tydlig signal till er politiker att agera FÖR klimatet. Vi kommer inte stå utanför Stadshuset tillsammans med förhoppningsvis många andra demonstranter, då våra elever är unga, utan hålla till i Gropen vid Bistro la Garage i vår vackra skulpturpark här på Umedalen. Vi tågar från skolbyggnaden 12.15 och i Gropen kommer eleverna redovisa sina arbeten för varandra i form av; ”DET HÄR KAN VI GÖRA”. Eftersom politiker nämns i mailet tyder det på att syftet med manifestationen är att opinionsbilda och påverka politiker.
- Barn som begärt att få slippa klimatstrejka, blev tillsagda att det var obligatorisk närvaro. Dessa uppgifterna kommer från flera olika vårdnadshavare. Det är inte acceptabelt om skolor tvingar elever att delta i manifestationer eller strejker, oavsett vad syftet med manifestationen är. Det allmänna får nämligen inte tvinga elever, eller andra för den delen, att mot sin vilja delta i sammankomster för opinionsbildning eller dylikt.

AA kommenterade yttrandet.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 2 § RF får ingen av det allmänna tvingas att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. I bestämmelsens andra mening anges vidare att ingen av det allmänna får tvingas att delta i sammankomst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttring eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning som avses i första meningen.

Bedömning

Av för- och grundskolenämndens remissvar framgår att Västangårds skola har haft en temavecka om klimat och hållbarhet. Skolan har valt att låta eleverna redovisa sitt arbete på en plats utanför skolans område, och vårdnadshavare har bjudits in till redovisningen. Nämnden har framhållit att den pedagogiska personalen har stor frihet när det gäller utformningen av undervisningen samt att det framgår av läroplanen att bl.a. miljöperspektiv är viktiga i all undervisning.

Det är en självklarhet att elever ska få undervisning om klimat- och hållbarhetsfrågor samt att skolan ska arbeta i enlighet med läroplanen. Jag har inga invändningar mot att lärare och annan skolpersonal utformar undervisningen och väljer redovisningssätt utifrån vad de bedömer skulle passa eleverna bäst. Även om en skola har stor frihet när det gäller detta, är friheten dock inte obegränsad. En gräns finns i 2 kap. 2 § RF. Jag har riktat in min granskning i detta ärende på frågan om utformningen av den aktivitet som avslutade temaveckan var förenlig med denna bestämmelse.

Elever i grundskolan omfattas i regel av skolplikt. Det har inte framkommit annat än att den aktuella aktiviteten var en del av den obligatoriska undervisningen. Det kan därför sägas att eleverna av det allmänna har tvingats att delta i aktiviteten. Avgörande för om skolan har agerat i strid med 2 kap. 2 § RF är således om aktiviteten ska betraktas som en sådan demonstration, sammankomst för opinionsbildning eller annan meningsyttring som avses i bestämmelsen.

Av förarbetena till 2 kap. 2 § RF framgår att bestämmelsen inte förbjuder tvång att närvara vid lektioner som följer av skolplikten (prop. 1975/76:209 s. 116–117 och KU 1975/76:56 s. 28). Detta innebär emellertid inte att skolundervisning utformad som demonstrationer är förenlig med bestämmelsen.

Enligt nämndens remissvar och rektorns meddelanden till vårdnadshavarna har eleverna på plakat skrivit budskap om bl.a. hur man kan spara energi. Det anges vidare att eleverna har tågat med plakaten till en plats utanför skolans område dit vårdnadshavare bjudits in samt att eleverna där redogjort för vad de kommit fram till under temaveckan genom att berätta eller skrika vad de ville göra för en hållbar utveckling. Aktiviteten har av skolan betecknats manifestation, och

den har genomförts samma dag som det anordnats klimatmanifestationer över hela landet.

Betraktade var och en för sig medför dessa omständigheter inte att aktiviteten ska ses som en demonstration. Sammantaget ger omständigheterna emellertid intrycket att ett syfte med aktiviteten varit att föra fram budskap på ett sådant sätt som normalt är förknippat med demonstrationer. Detta intryck förstärks av de e-brev från skolpersonal som den nämndledamot som reserverade sig mot beslutet om remissyttrande har hänvisat till. Ett av dessa e-brev är skickat från en specialpedagog till politiker i för- och grundskolenämnden. I det angavs bl.a. att manifestationen skulle bli en tydlig signal till politiker att agera för klimatet. Även om dessa e-brev inte överensstämmer med skolledningens intentioner, tyder de på att den interna kommunikationen varit utformad på ett sätt som fått flera i skolpersonalen att uppfatta aktiviteten som en demonstration.

Jag anser att de omständigheter som har framkommit sammantagna innebär att aktiviteten måste ses som en demonstration. Utformningen av aktiviteten har således enligt min mening inneburit att det allmänna i strid med 2 kap. 2 § RF har tvingat eleverna att delta i en demonstration. Det är rektorns uppgift att leda och samordna det pedagogiska arbetet vid en skolenhet (se 2 kap. 9 § skollagen). Av remissvaret framgår också att rektorn BB har varit delaktig i planeringen av aktiviteten. Han förtjänar kritik för aktivitetens utformning.

Det som i övrigt har förekommit i ärendet ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.